

III ONDERZOEKSRESULTATEN

III.A *Technomyrmex albipes* en andere exoten in Nederland

Bert Vierbergen, Wageningen, 2003

In het februarinummer 2002 van Forum Formicidarum is op pagina 18 door Bert Hanekamp melding gedaan van een vondst van *Tapinoma ambiguum* in een magnetron te Ermelo. Bram Mabelis had Peter Boer gevraagd om deze mieren te determineren. De laatste was in de veronderstelling dat het om mieren uit de tuin van Hanekamp ging. Aangezien het Dolichoderinae-mieren waren, leek de determinatie vrij simpel. Er komen tenslotte maar twee soorten van deze subfamilie in Nederland voor. Toen Peter Boer in Forum Formicidarum vernam dat het om mieren ging die in huis leefden en nadat hij telefonisch contact had gehad met Hanekamp, waaruit duidelijk bleek dat de mieren alleen maar in huis voorkwamen, heeft hij ondergetekende verzocht deze mieren nog eens goed te bekijken, omdat het best wel eens om een exoot kon gaan.

Door de gerezen twijfel kreeg ik de mieren toegezonden en bleek het inderdaad om een exoot te gaan: *Technomyrmex albipes* (Smith), de witvoetmier (fig. 1, 2). Het beschreven gedrag in het artikel komt ook goed overeen met wat we van *T. albipes* in Nederland weten: de mier voedt zich met honingdauw en andere suikerbronnen, nestelt op (extra) verwarmde plaatsen in gebouwen en woningen en is vrijwel uitsluitend 's nachts actief buiten het nest. In Utrecht werd de mier nestelend in een koffie-automaat en op tal van andere plaatsen gevonden op het universiteitscomplex 'De Uithof' (Vierbergen, 2001). *T. albipes* is één van de weinige mieren die zich laat vangen in 'natuurlijke plakvallen', wat in Ermelo door Hanekamp en door mij in Burger's Bush (Arnhem) werd waargenomen. Zo scheiden knoppen of andere delen van planten kleverige stoffen af, waar *T. albipes* zich letterlijk massaal op kan vastlopen.

In 1988 werd *Technomyrmex albipes* gevonden in tropische kassen van de Hortus Botanicus te Leiden. Dit was de eerste locale vestiging in Nederland. Vermoedelijk heeft deze over de gehele wereld versleepte mier zich al veel eerder over tropische kassen in Europa verspreid, maar is de mier door de verborgen nesten en nachtelijke activiteiten moeilijk op te sporen. Ook Stårcke, die veel kennis had over exotische mieren in Nederland, heeft de soort hier te lande niet vastgesteld anders dan in zijn kweekkamer (Stårcke, 1944). Uit kweekexperimenten was hem gebleken dat de soort makkelijk uit de kweekbakken kon ontsnappen en het nog maandenlang in zijn kamer kon uithouden. Bij de Plantenziektenkundige Dienst onderschepte men *T. albipes* op plantenmateriaal uit Sri Lanka (1992) en Thailand (1997). Blijkbaar is er dus ook aanvoer van deze mier naar Nederland.

De eisen, die aan de omgeving gesteld worden voor nesteling (tropisch vochtige en warme plek, continue beschikbaarheid van suikers) maken vermoedelijk alleen locale vestiging in Nederland mogelijk (Vierbergen, 2001). Dit jaar vond ik de soort ook in grote aantallen in een tropische kas van Artis te Amsterdam, waar de algemeen voorkomende wolluis *Pseudococcus longispinus* (Targioni-Tozzetti) (det. M. G. M. Jansen) gemolken werd.

Fig. 1. Werkster van *Technomyrmex albipes*

(<http://ant.edb.miyakyo-u.ac.jp/PCD1050/C/37.jpg>)

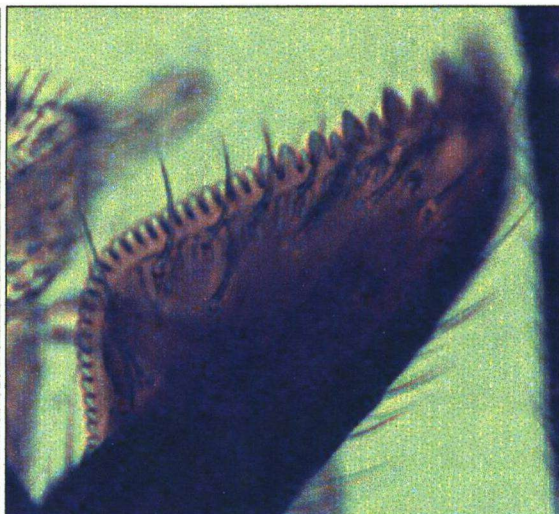

Fig. 2 Multidentale rechter mandibel van werkster van *Technomyrmex albipes*

Bij de identificatie van mieren uit en nabij verwarmde gebouwen, kassen en dergelijke moet er rekening mee gehouden worden dat men niet kan volstaan met het doorlopen van een tabel voor Nederlandse soorten. In tabel 1 zijn de exotische soorten weergegeven, die vermoedelijk permanent in Nederland aanwezig zijn. Bij de soorten is aangegeven of er onderscheppingen van iedere soort bekend zijn om aan te geven hoe omvangrijk de aanvoer vanuit het buitenland kan zijn. Overigens blijkt ook uit de tabel dat er nog niet van iedere in Nederland gevestigde exoot onderscheppingen zijn. Mogelijk komen deze mieren niet op plantenmateriaal, maar op een andere wijze Nederland binnen (verpakkingsmateriaal, bulkgoederen, reizigers etc.).

Tabel 1. Exotische mieren, die regelmatig in Nederland nestelen of hier inmiddels permanent aanwezig zijn met het aantal onderscheppingen van de Plantenziektenkundige Dienst (t/m 2002).

<u>Onderscheppingen</u>	<u>Nestplaatsen</u>	<u>Voeding</u>
Ponerinae		
<i>Hypoconera punctatissima</i> (Roger)	verwarmde kassen,	
<i>Collembola</i> (springstaarten) 1	vochtige woningen	
Myrmicinae		
<i>Monomorium floricola</i> (Jerdon)	woningen	omnivoor
4		
<i>Monomorium pharaonis</i> (Linnaeus)	woningen, gebouwen	suiker- en vetrijke produkten
<i>Pheidole anastasi</i> Emery	woningen, gebouwen	hoofdzakelijk honingdauw
<i>Pheidole megacephala</i> (Fabricius)	tropische kassen	hoofdzakelijk honingdauw
3		
<i>Tetramorium bicarinatum</i>	tropische kassen	hoofdzakelijk honingdauw
7		
<i>Tetramorium insolens</i> (Smith)	tropische kassen	onbekend
Dolichoderinae		
<i>Linepithema humile</i> (Mayr)	in woningen en tropische kassen	hoofdzakelijk honingdauw
2		
<i>Tapinoma melanocephalum</i> (Fabricius)	in woningen	hoofdzakelijk honingdauw
9		
<i>Technomyrmex albipes</i> (Smith)	tropische kassen	honingdauw
2		
Formicidae		
<i>Brachymyrmex patagonicus</i> Mayr	tropische kassen	honingdauw
-		
<i>Camponotus vagus</i> (Scopoli)	woningen, tuinen*	omnivoor - honingdauw
<i>Plagiolepis alluaudi</i> Emery	tropische kassen	omnivoor - honingdauw
<i>Paratrechina bourbonica</i> (Forel)	tropische kassen	omnivoor - honingdauw
<i>Paratrechina longicornis</i> (Latreille)	verschillende verwarmde plaatsen	omnivoor
3		

* Op één plaats in de duinen uitgezet en daar gevestigd (Boer & De Gruyter, 1999)

Bij de Plantenziektenkundige Dienst (PD) beschikken we inmiddels over een kleine database met 48 mierensoorten, die tijdens importinspectie op plantenmateriaal aangetroffen zijn. Tot op soort zijn hiervan inmiddels 30 soorten gedetermineerd en de andere staan nog op geslachtsnaam. Verder zijn er nog tientallen onderschepte soorten in de collectie, waarvan ook de geslachtsnaam nog niet bekend is. Omdat de PD uitsluitend inspecties aan levend plantenmateriaal en hun verpakking doet en zich niet bezighoudt met wat er aan mieren via bulkgoederen e.d. het land binnenkomt, is het aantreffen van een individuele exoot in Nederland niet zo bijzonder, maar is het aantreffen van een nest wel het melden waard. Het importeren van complete nesten vergroot de vestigingskans aanzienlijk.

Dank

Erkentelijk ben ik Peter Boer voor het afstaan van 'Ermelose mieren' en waardevolle aanvullingen op het artikel. Dr. Berend Aukema wordt tenslotte bedankt voor de nodige correcties.

Literatuur:

Boer, P. & Th. de Gruyter, 1999. Mieren in de Noord-Hollandse duinen. Verspreidingsatlas. Rapport PWN Bloemendaal.
Stärcke, A., 1944. Determineertabel voor de werksterkaste der Nederlandsche mieren. Overdruk uit Natuurhistorisch Maandblad 33. 26 pp.
Vierbergen, G., 2001. Hymenoptera. Formicidae. Interference of the exotic *Technomyrmex albipes* with rearing of stingless bees. Verslagen en Mededelingen Plantenziektenkundige Dienst Wageningen (Annual Report 2000) 216: 71-72.

Adres auteur: Plantenziektenkundige Dienst, Postbus 9102, 6700 HC Wageningen;
e-mail g.vierbergen@pd.agro.nl